

RECENSIES

groot- naar kleinschalig. Voor iemand wiens referentiekader meer bestaat uit Klazienadana Helenaveen is dit soms moeilijk bij te houden.

Gelukkig eindigt het boek met een hoofdstuk waarin het voorgaande wat in proporties geplaatst wordt. Dan wordt duidelijk, dat de echte ontginningen pas na 1900 plaatsvonden en dat voordien alleen de Princepeel en wat kleine ontginningen van boeren succesvol waren. Ook het demografische aspect komt dan nog even aan bod. Het einde van het boek, een trefzekere en beeldende beschrijving van de veranderingen in het landschap rijmt uiteindelijk toch weer mooi met het begin: een schildering van de oude Peel.

P. Kooij

Steden in ontwikkeling 19de-20ste eeuw. 10de internationaal colloquium Spa 2-5 september 1980. Handelingen (Historische Uitgaven Pro Civitate, LXIV; Brussel: Gemeentekrediet van België, 1982, 595 blz.).

De geschiedenis van de urbanisatie is ook in België in opmars zowel bij de urbanisten en architecten als bij de sociologen en de historici; voordien werd het onderwerp haast volkomen aan de geografen overgelaten. Een mooie kans om zich op de hoogte te stellen van de algemene problematiek en speciaal van wat op dit terrein in het buitenland gebeurt bieden de handelingen van dit colloquium te Spa, met een aantal algemene meer theoretische bijdragen (van A. Tzonis en G.L. de Brabander) en van concrete studies over diverse landen (ondermeer Duitsland, Verenigde Staten, Rusland, Australië, Italië) en over Parijs. De Nederlanden zelf waren op het colloquium bijzonder goed vertegenwoordigd. Ph. Godding onderzocht 'L'évolution de la législation en matière d'urbanisme en Belgique au XIXe siècle' (11-35). Voordien beperkte de stedelijke wetgeving zich hoofdzakelijk tot preventieve maatregelen tegen besmetting, brand en hinder; in de achttiende eeuw kwam ook een meer planmatige stadsaanleg, zelfs met esthetische bekommernissen, aan bod. De eerste decennia van de negentiende eeuw brachten weinig verandering, ook al omdat onteigeningen wettelijk zeer strikt geregeld waren. De wetgeving op dit punt werd in 1858 en 1867 aangepast, speciaal met het oog op de sanering van bepaalde wijken.

H. Schmal, 'Changing Urbanization Patterns in the Netherlands' (239-257) is een met veel grafieken en kaarten geïllustreerde reactie op een in 1981 gepubliceerde bijdrage van G.A. Hoekveld over de urbaniseringspatronen in Nederland tussen 1930-1971. Y. Leblicq, 'L'urbanisation de Bruxelles aux XIXe et XXe siècles (1830-1952)' (335-394) behandelt in hoofdzaak de evolutie van het stadsbeeld binnen de zogenaamde Brusselse vijfhoek (in feite het gebied binnen de veertiende-eeuwse wallen). Deze wallen werden pas in de loop van de eerste helft van de negentiende eeuw door de huidige ringlanen vervangen. Het interne gebied werd nauwelijks beroerd door de aanleg van een aantal verbindingswegen en van de stations. Burgemeester Anspach (t 1879) zal vanaf 1865 drastisch ingrijpen om de stad mooier en gezonder te maken door het trekken van grote brede en rechte lanen naar het voorbeeld van Haussmann te Parijs en door de overwelving van de Zenne. De werken werden zoals elders grotendeels aan privé-ondernemingen opgedragen. De verbinding tussen de hoge en de lage stad werd echter niet verwezenlijkt en zou slechts omstreeks 1900 een gedeeltelijke oplossing krijgen. Deze was verbonden aan de aanleg van de Kunstberg en de conflicten daaromtrent tussen Leopold II en burgemeester K. Buis. De verbinding van de beide eindstations (Noord en Zuid) stelde zich in diezelfde jaren, maar de werken werden pas ernstig aangevat in 1936 en waren slechts echt voltooid in 1959. K. Buis was een van de grote voorstanders van het zogenaamde 'romantische' of 'pittoreske' urbanisme,

waarvan men te Brussel en in een aantal Vlaamse steden de toepassing vindt. W. Krings, 'Perception et aménagement du centre historique des villes. Contributions belges, 1870-1914' (395-425) beschreef deze, vooral uitgaande van de reacties van vreemde bezoekers.

J.A. Sporck beschrijft 'L'évolution urbanistique des centres industriels wallons (principalement le cas de Liège)' (427-451) in twee grote fasen. De eerste beslaat alle transformaties die met de Industriële Revolutie gepaard gingen en die zich niet alleen uitten in de aanpassing en de uitbreiding van steden als Luik en Verviers, maar ook in een soort van algemene verstedelijking en het samengroeien van vele bewoningskernen tot 'industriële agglomeraties'. Een tweede ingrijpende ontwikkelingsfase zet na de tweede wereldoorlog in en wordt voor een groot deel beheerst door het nieuwe fenomeen van de auto. R. André, 'Evolution démographique des villes wallonnes. Quelques exemples hennuyers' (453-489) onderzoekt achttien plaatsen die door de fusiewet van 1975 met de titel stad werden bedacht aan de hand van het beschikbare statistische materiaal tussen 1831 en 1970 met bijzondere aandacht voor de meer recente decennia.

M. Smets, 'The Reconstruction of Leuven after the Events of 1914' (499-533) is een typische case-study waarbij naar de geldende normen en bekommernissen van een periode wordt gepeild dankzij een uitzonderlijk gunstig observatiemoment. De hele wederopbouw van de stad getuigt van een haast volledig gebrek aan algemene theorie over het urbanisme en mede daardoor van het succes van particuliere belangen en van louter esthetische bekommernissen. J. Remy, 'L'expérience urbaine de Louvain-la-Neuve. Contribution à une définition des formes de sociabilité citadine' (535-562) maakt de balans op van de oogmerken die voorlagen bij de aanleg van de nieuwe universiteitsstad te Ottignies in 1968, de bevindingen bij de realisatie ervan en de beoordeling van het plan door de huidige bewoners.

R. van Uytven

W. van Geet, *De burgerwacht van Antwerpen. O zaliger gedachtenis* (Antwerpen-Amsterdam: De Vlijt-Tor, 1981, 227 blz. + i11., f42,50, ISBN 9063040873).

De Sinjorenstad moet W. van Geet wel nauw aan het hart liggen. Na *De geschiedenis van de gendarmerie te Antwerpen 1830-1877* en *De Antwerpse dokstaking van 1973* brengt hij andermaal een onderwerp over de metropool te berde: het wel en wee van de burgerwacht, de beruchte 'Gard Civiek'. Het begrip hoort thuis zowel in de politionele, sociale als militaire sector en doet ons misschien daarom zo terugdenken aan de zogenaamde 'goeie ouwe tijd'. Sfeer weet de auteur (bewust?) te creëren, niet alleen door zijn manier van schrijven - het werk is wel historisch naar inhoud, maar niet streng wetenschappelijk opgevat, en eerder anekdotisch, waardoor de leesbaarheid en niet zozeer de historische grondigheid wordt gediend -, maar ook door de 53 uitgelezen illustraties, die het geheel een nostalgisch tintje meegeven.

In elf hoofdstukken wordt de Antwerpse burgerwacht, haar geschiedenis en wedervaren geschetst. Zij werd de eerste dagen na de Revolutie uit de schutterij en de garde bourgeoise opgericht en bestond voornamelijk uit goeude burgers (alhoewel eenieder zich kon laten inschrijven). Vermits 1830 eerder een burgerlijke revolutie was en het korps ondermeer ontstond om de eigen bezittingen en dus ook de eigen belangen te verdedigen, kreeg zij in het prille Belgische koninkrijk een belangrijke taak toegewezen. Bij constitutie moest zij niet alleen instaan voor de ordehandhaving en toezien op de naleving van de wetten, maar ook - in samenwerking met het leger - het grondgebied verdedigen. Dat koning Leo-